Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (осми състав)

2 април 2020 година*

„Преюдициално запитване — Свободно предоставяне на услуги — Пряко животозастраховане — Директива 2002/83/ЕО — Членове 35 и 36 — Право на отказ и срок за отказ — Невярна информация относно условията за упражняване на правото на отказ — Условия за форма на изявлението за отказ — Погасяване на правото на отказ — Релевантност на качеството на потребител на титуляря на полица“

По дело C-20/19

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Oberlandesgericht Wien (Висш областен съд Виена, Австрия) с акт от 20 декември 2018 г., постъпил в Съда на 15 януари 2019 г., в рамките на производство по дело

kunsthaus muerz gmbh

срещу

Zürich Versicherungs AG,

СЪДЪТ (осми състав),

състоящ се от: L. S. Rossi (докладчик), председател на състава, J. Malenovský и F. Biltgen, съдии,

генерален адвокат: J. Kokott,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

– за kunsthaus muerz gmbh, от D. Koch, Rechtsanwalt,

– за Zürich Versicherungs AG, от P. Konwitschka, Rechtsanwalt,

– за австрийското правителство, от J. Schmoll, в качеството на представител,

– за чешкото правителство, от M. Smolek и J. Vláčil, в качеството на представители,

– за Европейската комисия, от G. Braun и H. Tserepa-Lacombe, в качеството на представители,

* Език на производството: немски.

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на членове 35 и 36 от Директива 2002/83/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 5 ноември 2002 година относно животозастраховането (ОВ L 345, 2002 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 4, стр. 192).

2 Запитването е отправено в рамките на спор между kunsthaus muerz gmbh и Zürich Versicherungs AG (наричано по-нататък „Zürich“) относно обхвата на правото на отказ по договорите за застраховка „Живот“.

Правна уредба

Правото на Съюза

3 Текстът на съображения 2, 5, 45 и 52 от Директива 2002/83, отменена с Директива 2009/138/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 25 ноември 2009 година относно започването и упражняването на застрахователна и презастрахователна дейност (Платежоспособност II) (ОВ L 335, 2009 г., стр. 1), е следният:

„(2) За да се улесни започването и упражняването на животозастрахователната дейност е особено важно да се отстранят различията между националните законодателства в областта на надзора. За постигането на тази цел и в същото време, за да се осигури адекватна защита на титулярите на полици и бенефициентите във всички държави членки, следва да бъдат координирани разпоредбите, отнасящи се до финансовите гаранции, изисквани от животозастрахователните предприятия.

[…]

(5) Поради това настоящата директива представлява важна крачка към сливането на националните пазари в един интегриран пазар, като този етап трябва да се допълни с други инструменти на Общността с оглед да се даде възможност на всички титуляри на полици да се обърнат към всеки застраховател с главно управление в Общността, който осъществява дейността си там съгласно правото на установяване или свободното предоставяне на услуги, като същевременно им осигурява и адекватна защита.

[…]

(45) При договорите по животозастраховане трябва да бъде предоставена възможност на титуляря на полицата да прекрати действието на договора в период от 14 до 30 дни.

[…]

(52) На вътрешния застрахователен пазар [потребителят] ще има по-голям и разнообразен избор от договори. За да може той/тя да извлече максимална полза от това разнообразие и от увеличената конкуренция, на него/нея трябва му/й бъде предоставена цялата необходима информация, която да му/й позволи да избере договора, който най-пълно да

удовлетвори неговите/нейните нужди. Това изискване за предоставяне на информация придобива още по-голямо значение, като се знае, че срокът на задължението може да бъде много дълъг. Поради това, трябва да се съгласуват минимален брой разпоредби, за да може [потребителят] да получава ясна и точна информация по основните характеристики на предлаганите продукти, както и подробности за органите, към които титулярите на полици, застрахованите лица или бенефициентите по договори могат да отправят своите претенции“.

4 Съгласно член 1, параграф 1, буква ж) от тази директива:

„По смисъла на настоящата директива:

[…]

ж) „държава членка на задължението“ означава държавата членка, където е обичайното пребиваване на титуляр[я] на полица или ако титуляр[я]т на полица е юридическо лице — държавата членка, където е организацията на последния, за когото се отнася договорът“.

5 Член 32, параграф 2 от посочената директива предвижда:

„Когато титулярят на полица е физическо лице и мястото на обичайно му/ѝ пребиваване е в държава членка, различна от тази, на която той/тя е гражданин, страните могат да изберат правото на държавата членка, на която той/тя е гражданин“.

6 Член 35 от същата директива гласи:

„1. Всяка държава членка предвижда титуляр[я]т на полица, който сключва индивидуален договор за застраховка „Живот“, да разполага със срок от 14 до 30 дни от датата, на която той/тя е бил информиран/а, че договорът е сключен, в който да го анулира.

Уведомлението за анулиране от титуляр[я] на полица го/я освобождава от всякакво бъдещо задължение, произтичащо от този договор.

Останалите правни действия и условия за анулиране се определят от правото, приложимо към договора, както е определено в член 32, особено що се отнася до условията за уведомяване на титуляр[я] на полица, че договорът е сключен.

2. Държавите членки не е необходимо да прилагат параграф 1 към договори със срок на действие до шест месеца или по-малко, нито когато поради статуса на титуляр[я] на полица или обстоятелствата, при които е сключен договорът титулярят на полица не се нуждае от тази специална защита. Държавите членки определят в техните законодателства кога параграф 1 не се прилага“.

7 Член 36, параграф 1 от Директива 2002/83 предвижда:

„Преди да бъде сключен договорът, на титуляр[я] на полица се предоставя най-малко информацията, включена в приложение III, част A“.

8 Съгласно точка a.13., част A от приложение III към посочената директива „[условията] за упражняване на правото на отказ“ са част от информацията за задължението, която трябва да бъде съобщена на титуляря на полица преди сключването на договора.

Австрийското право

9 Член 165a от Versicherungsvertragsgesetz (Закон за договора за застраховка), в редакцията му, приложима към разглеждания в главното производство договор гласи:

„(1) Титулярят на полица има право да се откаже от договора в рамките на 30 дни от сключването на договора. Ако застрахователят предоставя временно покритие, той има право на премия за съответния период на покритието.

(2) Ако застрахователят не изпълни задължението си за съобщаване на своя адрес […], срокът за отказ по параграф 1 не започва да тече, докато този адрес не стане известен на титуляря на полица.

(3) Предходните параграфи не се прилагат към групови застрахователни договори и към договори с максимален срок от шест месеца“.

10 Член 9a от Versicherungsaufsichtsgesetz (Закон за застрахователния надзор), в редакцията му, приложима към разглеждания в главното производство договор, предвижда:

„(1) При сключване на застрахователен договор относно риск в рамките на страната, преди да подаде изявлението си за сключване на договор, титулярят на полица следва да бъде информиран писмено за:

1. името, седалището и правната форма на застрахователното дружество, евентуално на клона, чрез който е сключен застрахователният договор, […]

[…]

6. обстоятелствата, при които титулярят на полица може да откаже сключване на застрахователния договор или да се откаже от застрахователния договор. […]

[…]

(3) Ако поради начина на сключване на договора не е възможно на титуляря на полица да бъде предоставена писмена информация, преди да подаде изявлението си за сключване на договор, задължението за информиране е изпълнено, когато титулярят на полица получи информацията най-късно заедно със застрахователната полица.

(4) Във всички случаи информацията по параграф 1, точка 1 трябва да се съдържа и в заявлението за сключване на застраховка, в застрахователната полица, както и във всички останали документи, предоставящи покритие. […]“.

Спорът в главното производство и преюдициалният въпрос

11 Kunsthaus muerz е дружество, учредено по австрийското право. На 27 април 2005 г. в качеството си на титуляр на полица то сключва договор за застраховка „Живот“ с Zürich.

12 Във формуляра на заявлението за сключване на застраховка kunsthaus muerz получава информацията, че отказът от договора трябва да бъде направен в писмена форма.

13 На 9 октомври 2017 г. kunsthaus muerz заявява, че се отказва от този договор. За тази цел то приема, че посочената информация е погрешна, доколкото за упражняването на това право тя съдържа изисквания за форма, които в действителност не са предвидени в приложимото

национално право. При това положение, тъй като не е било възможно вследствие на отправянето на посочената информация да започне да тече срокът за размисъл, предвиден в член 35 от Директива 2002/83, същият срок бил неограничен във времето.

14 Zürich отхвърля направеното изявление с мотива, че не носи задължение да отправи уведомление до kunsthaus muerz, за да започне да тече срокът за размисъл. Всъщност това уведомяване било предвидена само за титуляр на полица, който има качеството на потребител, но не и за титуляр на полица, който извършва търговска дейност.

15 Тогава kunsthaus muerz предявява пред Handelsgericht Wien (Търговски съд Виена, Австрия) иск да му бъдат възстановени платените премии, както и да му се заплати законна лихва в размер на 4 % годишно.

16 С решение от 13 август 2018 г. тази юрисдикция отхвърля иска, като по-специално посочва, че съобщаването на информация за правото на отказ, която евентуално е погрешна, не може да води до неограничено във времето право на отказ на търговец в качеството му на титуляр на полица, тъй като такова неограничено право на отказ черпело основанието си от правната защита на потребителите.

17 Kunsthaus muerz подава въззивна жалба срещу това решение пред запитващата юрисдикция, като изтъква по-специално че правото на Съюза не прави никакво изрично разграничение между титулярите на полици в зависимост от това дали имат качеството на потребители или не и че поради това на всички титуляри на полици за застраховка „Живот“ трябва да се предостави право на отказ при едни и същи условия.

18 За разлика от това, Zürich е на мнение, че в случая титулярят на полица е бил правилно уведомен за правото му на отказ и че самото посочване на задължение за спазване на писмена форма при упражняването на това право, което впрочем е благоприятно за самия титуляр на полица и обслужва принципа на правната сигурност, не прави предоставената информация погрешна. Във всички случаи, когато титулярят на полица е търговец, срокът за отказ изтичал напълно независимо от съобщаването на информация в този смисъл. Всъщност духът и целта на предвиденото в правото на Съюза право на отказ се отнасяли само до защитата на потребителите.

19 В това отношение запитващата юрисдикция има съмнения относно обхвата на изводите, които следва да се направят от решение от 19 декември 2013 г., Endress (C-209/12, EU:C:2013:864).

20 В това решение Съдът е постановил, че член 15, параграф 1 от Втора директива 90/619/ЕИО на Съвета от 8 ноември 1990 година за координирането на законовите, подзаконовите и административните разпоредби относно прякото животозастраховане, за предвижданото на разпоредби за улесняване на ефективното осъществяване на свободно предоставяне на услуги и за изменение на Директива 79/267/ЕИО (ОВ L 330, 1990 г., стр. 50), изменена с Директива 92/96/ЕИО на Съвета от 10 ноември 1992 г. (ОВ L 360, 1992 г., стр. 1), разглеждан във връзка с член 31 от Директива 92/96/ЕИО на Съвета от 10 ноември 1992 година за координирането на законовите, подзаконовите и административните разпоредби относно прякото животозастраховане и за изменение на директиви 79/267/ЕИО и 90/619/ЕИО (Трета директива за животозастраховането) (ОВ L 360, 1992 г., стр. 1), които разпоредби са възпроизведени по същество в членове 35 и 36 от Директива 2002/83, трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална разпоредба, съгласно която правото на отказ се погасява най-късно с изтичането на една година от плащането на първата застрахователна премия, когато титулярят на полицата не е бил уведомен за правото си на отказ.

21 Запитващата юрисдикция обаче отбелязва, че за да стигне до това разрешение, Съдът се е основал по-специално на съображение 23 от Втора директива 90/619, възпроизведено по същество в съображение 52 от Директива 2002/83, както и на съдебната практика относно правото на отказ, с което разполага всеки потребител в съответствие с Директива 85/577/ЕИО на Съвета от 20 декември 1985 година относно защита на потребителите във връзка с договорите, сключени извън търговския обект (ОВ L 372, 1985 г., стр. 31; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 1, стр. 188), и по-специално на решение от 13 декември 2001 г., Heininger (C-481/99, EU:C:2001:684).

22 По-специално Съдът взел предвид обстоятелството, че по отношение на застрахователното предприятие титулярят на полицата се намира в положението на по-слабата страна, сходно с това на потребителя при сключването на договор извън търговския обект. Това произтичало от факта, че договорите за застраховка са сложни от правна гледна точка финансови продукти, които могат значително да се различават според застрахователното предприятие, който ги предлага, и да налагат съществени и евентуално дългосрочни финансови задължения.

23 В случая kunsthaus muerz нямало качеството на „потребител“. Всъщност, въпреки че в правото на Съюза липсва единно определение на понятието „потребител“, от повечето актове в тази област следвало, че потребителят е физическо лице, което в рамките на пазарното си поведение действа не с професионална или търговска цел, а за задоволяване на лични нужди.

24 При тези обстоятелства Oberlandesgericht Wien (Висш областен съд Виена, Австрия) решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли Директива 2002/83, и по-специално членове 35 и 36 от тази директива, да се тълкува в смисъл, че не допуска национална правна уредба, съгласно която независимо дали преди сключването на договора е предоставена (правилна) информация за правото на отказ, срокът за отказ изтича 30 дни след сключването на договора (включително когато) титулярят на полица не е потребител?“.

По преюдициалния въпрос

25 С преюдициалния си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали членове 35 и 36 от Директива 2002/83 трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална правна уредба, по силата на която, включително когато титулярят на полицата не е потребител, срокът за упражняване на правото на отказ от договор за застраховка „Живот“ започва да тече от датата на сключване на този договор, въпреки че в информацията относно условията за упражняване на това право на отказ, предоставена от застрахователното предприятие на титуляря на полицата, са посочени изисквания за форма, които в действителност не са предвидени в приложимото към същия договор национално право.

26 Най-напред следва да се припомни, че Съдът вече е имал повод да уточни, че членове 35 и 36 от Директива 2002/83 трябва да се тълкуват в смисъл, че срокът за упражняване на правото на отказ от договор за застраховка „Живот“ започва да тече от датата, на която титулярят на полица е бил уведомен за сключването на договора, макар в предоставената му от застрахователното предприятие информация да са посочени изисквания за форма, които в действителност не са предвидени в приложимото към същия договор национално право или в клаузите на договора, доколкото посочването им не лишава титулярите на полица от възможността да упражнят правото си на отказ по същество при същите условия като тези, които биха се прилагали, ако информацията е била точна. Запитващата юрисдикция следва въз основа на обща преценка, която отчита по-специално националния законодателен контекст и

фактите в главното производство, да установи дали грешката в предоставената на титуляря на полица информация го е лишила от такава възможност (вж. в този смисъл решение от 19 декември 2019 г., Rust-Hackner и др., C-355/18–C-357/18 и C-479/18, EU:C:2019:1123, т. 82).

27 Ето защо, за да се отговори на поставения въпрос, следва да се провери дали това тълкуване на членове 35 и 36 от посочената директива зависи от качеството на потребител на титуляря на полицата.

28 В това отношение съгласно постоянната съдебна практика при тълкуването на разпоредба на правото на Съюза следва да се вземат предвид не само нейният текст, но и контекстът ѝ и целите на правната уредба, от която тя е част (решения от 19 декември 2013 г., Koushkaki, C-84/12, EU:C:2013:862, т. 34, от 16 ноември 2016 г., Hemming и др., C-316/15, EU:C:2016:879, т. 27 и от 25 януари 2017 г., Vilkas, C-640/15, EU:C:2017:39, т. 30).

29 Най-напред обаче следва да се приеме за установено, че нито текстът на посочените членове 35 и 36, нито впрочем текстът на съображение 45 от Директива 2002/83, в което се посочва правото на отказ, закрепено в член 35 от нея, правят разграничение между титулярите на полици в зависимост от това дали те са потребители или не.

30 По-нататък следва да се отбележи, че запитващата юрисдикция счита, че kunsthaus muerz не може да се квалифицира като „потребител“, доколкото е юридическо лице и че само физическите лица могат да се ползват от тази квалификация. Без обаче да е необходимо произнасяне по обхвата на понятието „потребител“ в правото на Съюза, за да се отговори на преюдициалния въпрос е достатъчно да се подчертае, че във всички случаи от контекста, в който се вписва член 35 от Директива 2002/83, следва, че титулярят на полица по смисъла на тази разпоредба може да бъде както физическо, така и юридическо лице.

31 Всъщност, от една страна, член 1, параграф 1, буква ж) от тази директива определя „държава членка на задължението“ като „държавата членка, където е обичайното пребиваване на титуляря на полица или ако титулярят на полица е юридическо лице — държавата членка, където е организацията на последния, за когото се отнася договорът“.

32 От друга страна, съгласно член 32, параграф 2 от посочената директива, когато титулярят на полица е физическо лице и мястото на обичайно му пребиваване е в държава членка, различна от тази, на която е гражданин, страните могат да изберат правото на държавата членка, на която той е гражданин.

33 Освен това член 35, параграф 2 от същата директива предоставя на държавите членки възможност да ограничат тази защита, „когато поради статуса на титуляря на полица или обстоятелствата, при които е сключен договорът титулярят на полица не се нуждае от [посочената] специална защита“. По този начин предвидената в същата директива защита по необходимост обхваща всички категории титуляри на полици, освен ако държавите членки се позовават на тази възможност, например като изключат прилагането на посочената защита към титулярите на полици. Съгласно параграф 2 обаче подобно ограничение би трябвало да бъде предвидено в приложимото към договора национално право, което в случая запитващата юрисдикция следва да провери от гледна точка на австрийското право.

34 Накрая, това тълкуване на членове 35 и 36 от Директива 2002/83 се потвърждава от нейните цели, посочени по-специално в съображения 2 и 5 от тази директива, съгласно които тя е насочена към това да се осигури адекватна защита на застрахованите и ползващите се лица във всички държави членки и да се даде възможност на всички титуляри на полици да се обърнат към всеки застраховател със седалище в Европейския съюз.

35 Всъщност разграничаването на осигурените лица в зависимост от личните им характеристики, и по-специално според това дали притежават качеството „потребители“, би било в противоречие с посочените цели, тъй като би довело до ограничаване на защитата, гарантирана от Директива 2002/83.

36 Противно на становището на Zürich, посоченото тълкуване на членове 35 и 36 от Директива 2002/83 не може да бъде поставено под съмнение от обстоятелството, че в съображение 52 от тази директива се използва терминът „[потребител]“. Всъщност нищо в това съображение не позволява да се направи извод, че необходимостта от информация относно правото на отказ се прилага изключително за титуляря на полицата, който има качеството на потребител.

37 Същото се отнася и за позоваванията на потребителите, които Съдът е направил в решението си от 19 декември 2013 г., Endress (C-209/12, EU:C:2013:864), за да приеме, че когато титуляр на полица не е получил никаква информация относно съществуването на правото на отказ, предвиденият за упражняването на това право преклузивен срок не може да започне да тече.

38 Несъмнено, за да стигне до този извод, Съдът се е основал на съображение 23 от Директива 90/619, възпроизведено по същество в съображение 52 от Директива 2002/83, и от друга страна е приложил към разпоредбите в областта на застраховането съображенията, изложени в решение от 13 декември 2001 г., Heininger (C-481/99, EU:C:2001:684), постановено във връзка с преюдициално запитване относно разпоредбите на Директива 85/577 за защита на потребителите във връзка с договорите, сключени извън търговския обект (в този смисъл вж. и решение от 19 декември 2019 г., Rust-Hackner и др., C-355/18—C-357/18 и C-479/18, EU:C:2019:1123, т. 63).

39 Следва обаче да се отбележи, че както е видно от точки 28 и 29 от решение от 19 декември 2013 г., Endress (C-209/12, EU:C:2013:864), сравнението между титулярите на полици и потребителите, направено от Съда в последното решение, се основава само на наличието на фактори, които са общи за тяхното договорно положение, а именно рисковете, свързани със сключването на договор за застраховка при липсата на информация в съответствие с предвидените в правото на Съюза изисквания, както и положението на по-слаба страна, в което се намира титулярят на застрахователната полица по отношение на застрахователя, като се има предвид, от една страна, естеството на договорите за застраховка като сложни от правна гледна точка финансови продукти, и от друга страна, свързаните с тези договори значителни и евентуално дългосрочни финансови задължения. Не може да се приеме, че тези фактори не могат да съществуват по отношение на титулярите на полици, които нямат качеството на потребители.

40 При това положение обстоятелството, че титулярят на полица има или няма това качество, трябва да се вземе предвид от националния съд, когато, както бе припомнено в точка 26 от настоящото решение, преценява въз основа на цялостна оценка по-специално на националния правен контекст и фактите по главното производство дали грешката, съдържаща се в предоставената на титуляря на полица информация, би го лишила от възможността да упражни правото си на отказ по същество при същите условия като тези, които биха се прилагали, ако информацията е била точна.

41 С оглед на всички изложени по-горе съображения на поставения въпрос следва да се отговори, че членове 35 и 36 от Директива 2002/83 трябва да се тълкуват в смисъл, че се прилагат и спрямо титуляр на полица, който няма качеството на потребител и че допускат национална правна уредба, по силата на която срокът за упражняване на правото на отказ от договор за застраховка „Живот“ започва да тече от датата на която е сключен този договор, въпреки че в информацията относно условията за упражняване на това право на отказ, предоставена от застрахователното предприятие на титуляря на полицата, са посочени изисквания за форма, които в действителност не са предвидени в приложимото към този договор национално право,

доколкото подобна информация не лишава титуляря на полицата от възможността да упражни посоченото право по същество при същите условия като тези, които биха се прилагали, ако информацията е била точна. Запитващата юрисдикция следва въз основа на цялостна оценка по-специално на националния правен контекст и фактите по главното производство, включително относно евентуалното качество на потребител титуляря на полицата, да прецени дали грешката, съдържаща се в предоставената на последния информация, го е лишила от такава възможност.

По съдебните разноски

42 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (осми състав) реши:

Членове 35 и 36 от Директива 2002/83/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 5 ноември 2002 година относно животозастраховането трябва да се тълкуват в смисъл, че се прилагат и спрямо титуляр на полица, който няма качеството на потребител, и че допускат национална правна уредба, по силата на която срокът за упражняване на правото на отказ от договор за застраховка „Живот“ започва да тече от датата, на която е сключен този договор, въпреки че в информацията относно условията за упражняване на това право на отказ, предоставена от застрахователното предприятие на титуляря на полицата, са посочени изисквания за форма, които в действителност не са предвидени в приложимото към този договор национално право, доколкото подобна информация не лишава титуляря на полицата от възможността да упражни посоченото право по същество при същите условия като тези, които биха се прилагали, ако информацията е била точна. Запитващата юрисдикция следва въз основа на цялостна оценка по-специално на националния правен контекст и фактите по главното производство, включително относно евентуалното качество на потребител на титуляря на полицата, да прецени дали грешката, съдържаща се в предоставената на последния информация, го е лишила от такава възможност.

Подписи